తమసోమా జ్యోతిర్గమయ

"ఎవరూ ? గోపాలం నువ్వటోయ్ ? అలా చూడకుండానే వెళ్ళిపోతున్నావ్ ?"

తల వంచుకొని అన్యమనస్కంగా నడుస్తున్న గోపాలరావు ఉలిక్కిపడి నడక్కు బ్రేకు పడ్డట్టు ఆగిపోయాడు.

పచ్చగా, పొట్టిగా, లావుగా, గుండ్రంగా ఉన్న ఆ విగ్రహం ఒకదానిమీద ఒకటి మూడు సున్నాలు చుట్టినట్లుంది. షర్టులేకుండా కప్పుకున్న పచ్చని శాలువాలోంచి తొంగిచూస్తోంది బొజ్జ. మోకాళ్ళవరకు ధోవతి. చేతులకు సింహాతలాటాలు. లలాటంమీద కుంకుమబొట్టు. చేతిలో పంచాంగం. ఆయన్ను చూస్తుంటే అంత విసుగులోనూ గోపాలానికి నవ్వాలనిపించింది.

"ఏఁవిటోయ్ ! అలా కొత్తవాణ్ణి చూస్తున్నట్లు చూస్తున్నావ్ ? నాన్నగారు కులాసాగా వున్నారా ?"

"ఆఁ....అబ్బే ఏం లేదండీ ! ఏదో పరధ్యాన్నంగా వున్నానంతే. నాన్నగారు మిమ్మల్ని అప్పుడప్పుడూ తలుస్తూనే వుంటారు."

"నాకూ నాన్నగారిని చూడాలనే వుందోయ్. ఈ మధ్య బొత్తిగా తీరి చావడంలేదు."

"ఎందుకు తీరుతుంది. నాన్నగారు రిటైర్ అయాక ఇంటి పరిస్థితులు మీకు తెలియకపోతేగా ?" మనస్సులోనే అనుకున్నాడు గోపాలం.

వెంకటసుబ్బావధానులు మంచి సిద్ధాంతిగా పేరు సంపాదించుకొన్నాడు. పెద్ద పెద్ద ఆఫీసర్ల ఇళ్ళలోనయితేనేం, మంత్రుల ఇళ్ళలో అయితేనేం, ఏ శుభకార్యం జరిగినా అవధాన్లకు పిలుపు వస్తుంది. జాతకాలు వ్రాయటంలో ఆయనకు ఆయనే సాటి అనిపించుకున్నాడు. మొత్తంమీద మంచి రాబడితో పాటు పదిమందిలో పలుకుబడి కూడా సంపాదించుకున్నాడు. పిల్లలందర్నీ మంచి చదువులు చదివించి ఉద్యోగాల్లో పెట్టాడు.

"నాన్నగారి ఆరోగ్యం ఎలా వుంది? నీ చదువు పూర్తయిందా?" తెచ్చిపెట్టుకున్నట్లుంది ఆ స్వరంలో ఆప్యాయత.

"నాన్నగారికి ఒంట్లో అంత బాగా ఉండటంలేదు. నేను బి. ఏ. పూర్తి చేశాను. ఫస్టుక్లాసులో పాసయాను. ఆరునెలలుగా ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా నాకు ఉద్యోగం దొరకలేదు. నాన్నగారికి ఇదో దిగులు?" దిగులుగా అన్నాడు గోపాలం.

"దిగులుపడి చేసేదేముంది? అన్నీ తెలిసిన నాన్నగారు ఇంత చిన్న విషయాలకు దిగులుపడటం ఏమిటి?" వేదాంతిలా ముఖం పెట్టాడు సిద్ధాంతి.

గోపాలానికి వళ్లు మండింది. "ఈ ఊరు వచ్చిన కొత్తలో మీరు గడిపిన జీవితాన్ని ఒకసారి గుర్తు చేసుకోండి." అనాలనిపించింది గోపాలానికి. అప్పుడు తనకు పన్నెండు సంవత్సరాల వయస్సుండవచ్చును. దిగాలుపడి కూర్చుంటే, నాన్నగారు ఆయనకు ధైర్యం చెప్పటం ఇప్పటికీ కళ్ళకు కట్టినట్లుంది.

"అన్నీ తెలిసినవారికి జీవిత సమస్యలు వుండవా?"

"ఉంటాయనుకో. దిగులుపడి చేసేదిమాత్రం ఏముంది? 'ప్రాప్తవ్య మర్థం లభ్యతే మనుష్యః! దేవోఽపితం లంఘయితుం నశక్తిః'!" అన్నాడు అవధానులు అరమోడ్పు కన్నులతో, కుడిచేతిని గాలిలోకి విసురుతూ.

"నాకు సంస్కృతం బాగా రాదు. అర్థం సెలవిస్తారా?" అన్నాడు వణ్ణమండిన గోపాలం.

"తప్పక! విను! అంటే మానవుడు తను పొందవలసిన వస్తువును తప్పకపొందును. దానిని భగవంతుడుకూడా ఆపలేడు." సిద్ధాంతి స్వరంలో తన్మయత్వం నిండివుంది.

"అంటే మనకు ప్రాప్తం ఉన్నది దానంతట అదే ప్రాప్తం అవుతుందంటారు? అలా లేకపోతే భగవంతుడుకూడా ఏమీ చెయ్యలేదంటారు?"

"అవునోయ్ గోపాలం!" సిద్ధాంతిగారు సగర్వంగా చిరునవ్వుతో అన్నారు.

"అంటే భగవంతుడు ఒక వ్యక్తిని బాగుచెయ్యలేడన్నమాట! మరి భగవంతుడు చెయ్యగలిగిందేమిటో శెలవిస్తారా?" గోపాలంకూడా చిరునవ్వుతోనే ప్రశ్నించాడు.

సిద్ధాంతిగారు కొంచెం తికమకపడ్డారు. బొడ్లోనుంచి బంగారం పొదవిన పొడుంకాయ తీసి, ఇంత పొడుం అరచేతిలో వేసుకొని గట్టిగా పీల్చాడు.

"ఎక్కడదాకా వెళుతున్నావ్!" అన్నాడు సిద్ధాంతి మాట మారుస్తూ.

"అనాదినుంచి అనంతంలోకి" అన్నాడు గోపాలం సిద్ధాంతివైపు చూస్తూ.

గోపాలం మాటల్లోని వ్యంగ్యాన్ని గుర్తించని సిద్ధాంతి ఫక్కున నవ్వాడు. "బలే మాట్లాడతావోయ్ గోపాలం! ఇన్ని మాటలు ఎప్పుడు నేర్చావ్?" అరచేతిలో మిగిలిపోయిన ముక్కుపొడుం గట్టిగా ఎక్కించాడు. చేతులూ ముక్కూ శాలువతో తుడుచుకున్నాడు.

"తమరు ఎక్కడనుంచీ, ఎక్కడిదాకా?"

"నేనా? కలెక్టరుగారింటినుంచి వస్తున్నాను. నలుగురు ఆడపిల్లల తరువాత ఓ వంశోద్ధారకుడు జన్మించాడోయ్. ఆ కుర్రాడి జాతకం రాసి

వస్తున్నాను. బ్రహ్మాండమైన అదృష్ట జాతకుడులే. జాతకం అంటే అలా ఉండాలి! తొంభయ్ సంవత్సరాలు జీవిస్తాడు. మహారాజ వైభవం అనుభవిస్తాడు. పద! నడుస్తూ మాట్లాడుకుందాం" అన్నాడు సిద్ధాంతి.

ఎక్కడికని అడక్కుండానే గోపాలం అవధాన్లను అనుసరించాడు.

గోపాలానికి ఇవ్వాళ అవధానుల్ని ఒక పట్టాన వదలిపెట్టాలనిపించటంలేదు. తనకు వేరే పనిలేదు, ఏదో ఉబుసుపోకకోసం అలా నడిచివెళుతున్నాడు. భవిష్యత్తును గురించిన ఆలోచన ఓవైపు పురుగులా తొలుస్తూనే వుంది.

"అయితే పండిత్‌జీ! కలెక్టరుగారబ్బాయి అదృష్టజాతకుడంటారు? ఒకవేళ మీ జాతకం?"

"ఆఁ ఆఁ ఎంతమాట! నేను వ్రాసిన జాతకాన్నే సందేహిస్తున్నావా?" తీవ్రంగా వుంది అవధానుల స్వరం.

"ఇప్పుడు మర్చిపోయారేమో! నాన్నగారితో నా గురించీకూడా అలాగే అనేవారు. నాకూ బ్రహ్మాండమైన జాతకం వ్రాశారు. నేను చాలా గొప్ప హోదాలో వుంటానని వ్రాశారు." అన్నాడు గోపాలం సిద్ధాంతి మొహంలోకి చూస్తూ.

"ఏం? ఇప్పుడుమాత్రం నీకొచ్చిన కష్టం ఏమిటి? అప్పుడే నీ జీవితంలో ఎంతభాగం అయిందని నా జాతకం తప్పంటావు? అలా చూస్తుండు అదృష్టదేవత నిన్ను వరిస్తుందో లేదో!" గోపాలాన్ని మందలిస్తూ అన్నాడు సిద్ధాంతి.

"ఎప్పుడో వరించింది దురదృష్టదేవత." గొణుక్కున్నాడు గోపాలం తనలో తనే మాట్లాడుకుంటున్నట్లు.

ఇద్దరూ మౌనంగా నడుస్తున్నారు.

"కలెక్టరుగారి అబ్బాయి మీరువ్రాసిన జాతకం ప్రకారం తొంబయ్

ఏళ్ళు బ్రతికితీరాలంటారు ?" మౌనభంగంచేస్తూ ప్రశ్నించాడు గోపాలం.

"అవును" శాంత గంభీర స్వరంలో పలికాడు అవధానులు.

"ఒకవేళ పురుడుకూడా వెళ్ళకుండానే చనిపోతే ?"

"అలా జరగటానికి వీల్లేదు. ఆ సమయం రాకుండా ఎన్ని గండాలు వచ్చినా బ్రతికి తీరాల్సిందే." ఖచ్చితంగా అన్నాడు అవధాన్లు.

"అయితే గురూజీ; అకాల మృత్యువు అని దేన్నంటారో కొంచెం తెలవిప్పిస్తారా ?"

సిద్ధాంతి కొంచెం ఖంగారుపడ్డాడు. దూరంగా రోడ్డుమీద దేన్నో చూస్తున్నట్లూ, గోపాలం మాటల్ని వినిపించుకోనట్లూ నడుస్తున్నాడు.

"ఆ సమయం వస్తే చావునుంచి ఎవరూ తప్పించుకోలేరంటారు? అవునా?" రెట్టించాడు గోపాలం కయ్యానికి కాలు దువ్వుతున్నట్లు.

"అవును! స్పష్టంగా వ్రాసిపెట్టివుంది. 'నా కాలేమ్రియతే కశ్చిత్ ప్రాప్తకాలే న జీవతి'."

"అంటే నాకు జ్వరం వచ్చిందనుకోండి. ఆ జ్వరంతోనే నేను చావాలని వ్రాసిపెట్టివుంటే, లక్షప్రయత్నాలూ నిరుపయోగంఅంటారు?"

"అంతే నాయనా ! అంతే ! మన చేతుల్లో ఏముంది ? మానవ మాత్రులం. మన ప్రయత్నాలు ఆ లీలామయుని నిర్ణయం ముందు ఏపాటివి ?"

"రెండు సంవత్సరాల క్రితం మీ రెండోవాడికి జబ్బుచేస్తే, డాక్టర్ నాయర్ దగ్గిరకు పరుగెత్తారేమండీ? డాక్టరు కాళ్ళమీద పడి మీ బిడ్డ ప్రాణాల్ని కాపాడమని ఏడ్చారట? అన్నీ తెలిసిన మీరే మానవ మాత్రుణ్ణి బిడ్డప్రాణాలు కాపాడమని వేడుకోవటంఏమిటి?"

అవధాన్లు పని కుడితిలోపడ్డ ఎలుక చందమైంది.

"ఉద్యోగినం పురుషసింహ ముపైతి లక్ష్మీ. మన ప్రయత్నం మనం చెయ్యాలి నాయనా !"

గోపాలం ఫక్కున నవ్వాడు. సిద్ధాంతి నడుస్తూ నడుస్తూ ఠక్కున ఆగిపోయాడు.

"నడవండి సిద్ధాంతిగారూ! నడుస్తూనే మాట్లాడుకోవచ్చు." చిరునవ్వుతో అన్నాడు గోపాలం.

ఈ కుర్రకుంకలతో వాగ్వివాదం పెట్టుకోవడం అంత బుద్ధి తక్కువ పని మరొకటి లేదు. ఈ కాలం కుర్రాళ్లు! రామ రామ! బొత్తిగా పాపభీతి లేకుండా పోతుంది. ఏం చదువులో ఏమిటో? నానాటికీ నాస్తికుల సంఖ్య పెరిగి పోతుంది.

"ఏమిటండీ గురువుగారూ ఆలోచిస్తున్నారు? అదుగో ఆ పిల్ల చంకలోవున్న ఆ మేకపిల్ల ఎంత అందంగా వుందో చూడండి!"

"ఆఁ ఆఁ అవునవును!" అనేశాడు సిద్ధాంతి గోపాలం ధోరణి అర్థంగాక.

"ఆ మేకపిల్లకు మరో ఆరు నెలలకు చావు వ్రాసిపెట్టి వుందనుకోండి. ఈ మధ్యకాలంలో ఎవరూ దాన్ని చంపలేరంటారు?"

"శివునాజ్ఞ లేనిదే చీమయినా కుట్టదు నాయనా!"

"అలాగే! అయితే ఇప్పుడేదాన్ని కొని మీకళ్ళముందేచంపిస్తాను. దానికేమంటారు?" గోపాలం సిద్ధాంతి మొహంలోకి దీక్షగా చూశాడు. ఈ దెబ్బతో సిద్ధాంతికి నాలుక పిడచ కట్టుకపోదే? అనుకున్నాడు.

సిద్ధాంతిమొహంలో గాంభీర్యంతోమిళితమైన చిరునవ్వువెలసింది.

"దానికి ఈనాటితో కాలం తీరిపోతేనే నీకు అలాంటి బుద్ధి పుట్టిస్తాడు పరమశివుడు." అంటూ ఇంత ముక్కు పొడుం చిటికెలోకి తీసుకొని గట్టిగా ఎక్కించాడు. ముక్కుకొనను అరచేత్తోరుద్దుకొన్నాడు. అది చూసిన గోపాలానికి కడుపులో దేవినట్లయింది.

"తాదృశీ జాయతే బుద్ధిః యాదృశీ భవితవ్యతాః" అన్నాడు సిద్ధాంతి ముక్కు తుడుచుకున్న చేతిని శాలువాకు తుడుచుకుంటూ.

"ఎలా వ్రాసిపెట్టి వుంటే అలాగే మన బుద్ధి మనచేత చేయిస్తుందంటారు?"

"కరెక్ట్" సిద్ధాంతి ఉత్సాహంగా అన్నాడు.

"అంటే బుద్ధి స్వతంత్రంగా పని చెయ్యదన్నమాట. మానవుడు చేసే పనులకు అతడు బాధ్యుడు కాదన్నమాట. అంటే మనిషి చేసే పాప పుణ్యాలకు సంజాయిషి అతను చెప్పుకోనక్కరలేదు. ఇది చెయ్యి! అది చెయ్యకు! అనే నీతి బోధలూ, ధర్మశాస్త్రాలూ, న్యాయశాస్త్రాలూ, అన్నీ నిరర్థకాలే నన్నమాట !"

సిద్ధాంతి దిక్కులు చూస్తూ నడుస్తున్నాడు. కొంచెం నడక వేగం కూడా పెంచాడు. గోపాలంకూడా వేగంగా నడుస్తూ అన్నాడు.

"సిద్ధాంతిగారూ నాకో చిన్న సందేహం కలుగుతోంది"

"ఏవిట్రో అది ?" విసురుగా అన్నాడు సిద్ధాంతి.

"మానవుని బుద్ధి స్వతంత్రంగా పని చెయ్యదు కదా ? అది భగవంతుని నిర్ణయానికి బద్ధమై నడుస్తుందిగదా? అలాంటప్పుడు భగవంతుడు అందరిచేతా మంచిపనులే ఎందుకు చేయించడో ?"

సిద్ధాంతికి చిర్రెత్తుకొచ్చింది. జవాబు తోచక తికమకపడ్డాడు.

"ఏమయ్యా గోపాలం? నువ్వేనాడయినా గుడి కెళ్ళిన పాపాన పోయావా?" సిద్ధాంతిస్వరంలో తిరస్కారం కొట్టొచ్చినట్లువినిపించింది.

గోపాలం పకపక నవ్వాడు. "ఎందుకండీ అంత చిరాకు ? నేను అడిగినదానికి మీరు జవాబివ్వనేలేదు. పోనివ్వండి. నేను మీ ప్రశ్నకు జవాబిస్తాను. చిన్నప్పుడు అమ్మతో ప్రతి శనివారం ఆంజనేయస్వామి గుడికి వెళ్ళేవాణ్ణి. ఎందుకో తెలుసా? ప్రసాదం కోసం. ఊహ తెలిశాక ఎన్నడూ వెళ్ళలేదు. నా మనస్సు ఇంకా నిర్మలంగానే వుంది. దేవాలయానికి వెళ్ళి పాపాలను ప్రక్షాళనం చేసుకోవలసిన అవసరం ఇంకా కలగలేదు." గోపాలం ఆవేశంగా అనేశాడు.

"అంటే నీ ఉద్దేశం? గుడికి వెళ్ళే వాళ్ళంతా పాపాలు చేసిన వాళ్ళనేనా?" సిద్ధాంతి స్వరంలోని తీవ్రతకు గోపాలం ఓ నిమిషం ఆగి మళ్ళీ నడక సాగించాడు.

"నేనలా అనలేదే? కాని ఎక్కువమంది అలాంటివారనే నా అభిప్రాయం. కొంతమంది కోర్కెలు తీర్చమనివెళ్తితే కొంతమంది కష్టాలు తీర్చమని వెళతారు. కేవలం భక్తి భావంతో వెళ్ళేవాళ్ళు ఎంతమంది వుంటారు చెప్పండి?"

"ఏమో నాకేం తెలుసూ ! అదీ నువ్వే చెప్పు !" వత్తిరాగం తీస్తూ అన్నాడు సిద్ధాంతి.

గోపాలానికి నవ్వొచ్చింది. నవ్వితే సిద్ధాంతి మరీ ఉలుక్కుంటాడని, వచ్చే నవ్వును పెదవులమధ్య బంధించాడు.

"ఇవ్వాళ తమరి దగ్గర చాలా ముఖ్య విషయం నేర్చుకున్నాను. ఆజన్మాంతం మీకు కృతజ్ఞుడనై వుంటాను" అన్నాడు గోపాలం మామూలుగానే. కాని సిద్ధాంతికి ఆ స్వరంలో వ్యంగ్యం వినిపించింది.

"ఏవిఁట్టో అదీ !" ప్రతి అక్షరం ఒత్తి పలికాడు.

"పాపం చేసిన వ్యక్తి బాధపడనక్కరలేదు. భగవంతునికికూడా భయపడనక్కరలేదు."

సిద్ధాంతి ఠక్కున ఆగిపోయాడు. ఓ నిముషం ఆశ్చర్యంగా గోపాలం మొహంలోకి చూశాడు.

"రామ! రామ! నేను అలాగన్నానా?"

"ఇంతకుముందే కదండీ అన్నారు? బుద్ధి స్వతంత్రమైంది కాదనీ, అంతకుముందే వ్రాసిపెట్టిన ప్రకారమే ఆ బుద్ధి నడుస్తుందనీను! పుణ్యం చేయించినా, పాపం చేయించినా ఆ పరమాత్ముడే కాబట్టి మానవుడు ఎందుకు భయపడాలి?"

"మీలాటి నాస్తికులకు ఎలా సమాధానాలు చెప్పాలో నాకు తెలియదు. మేము మా గురువులు చెప్పినదాన్ని నమ్మాం. అంతేకాని మీలాకుంటి ప్రశ్నలు వెయ్యలేదు." అన్నాడు అవధాన్లు అంతకంటే ఏం అనాలో తోచక.

"అరే మాటల్లో చాలా దూరం నడిచాం. అలా పబ్లిక్ గార్డెన్

లోకి వెళ్ళి కాసేపు కూర్చుందాం పదండి·"అన్నాడు గోపాలం. మనస్సు బాగాలేని తనకు మంచి కాలక్షేపమే దొరికింది.

"ఎందుకు నాయనా, నీప్రశ్నలతో ప్రాణాలు తోడెయ్యటానికా?" అవధాన్ల జవాబుకు గోపాలం ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు.

ఇంతలో ఏదో శవం ఎదురయింది. శవవాహకులు 'హరేరామ హరేరామ!' అంటున్నారు. పక్కనే నడుస్తున్న కొందరు కబుర్లు చెప్పు కుంటున్నారు. కొందరి మొహాల్లో విషాదం అలుముకొనివుంది. చని పోయినవాని కొడుకు నిప్పుకుండ పట్టుకొని తలవంచుకొనినడుస్తున్నాడు.

"అట్లా ఎదురెళతావేం? కొంచెం తప్పుకో!" అంటూ అవధాన్లు గోపాలం రెక్క పట్టుకుని పక్కకు లాగాడు.

అవధానులు పేవ్‌మెంటుమీద ఓరగా నిల్చొని, కళ్ళు మూసు కుని భగవంతుని ధ్యానించాడు. "భగవాన్! ఈ మృతుని ఆత్మకు శాంతి కలుగునట్లు చెయ్."

గోపాలం అవధాన్లనే చూస్తూ నిల్చున్నాడు. చావు బ్రతుకుల గురించి ఎన్నో ప్రశ్నలు తలెత్తాయి. బ్రతుకులో వుండీ చావులో లేనిదీ ఏమిటి? అంతవరకు ప్రవహించే అంతర్వాహిని ఒక్కసారిగా ఎలా ఎండిపోతుంది? ఆ చైతన్య స్రవంతి అకస్మాత్తుగా ఎలా గడ్డ కట్టుకు పోతుంది? బ్రతుకులో వున్న సమస్యలూ, బాధలూ చావులో ఉండవు. కాని మానవుడు చావంటే ఎందుకు భయపడతాడో? బహుశా తనులేని ఈ ప్రపంచాన్ని ఊహించుకొని సహించలేకనేనేమో?

"ఇవ్వాళ ముక్కోటి ఏకాదశి! ఎంత పుణ్యంచేసుకుంటే ఇవ్వాళ చావు లభిస్తుంది!" తన్మయత్వంతో అన్నాడు అవధాన్లు.

"అదేంటండోయ్! ఆ చావు మీకే లభించినంత ఆనందబడిపోతు న్నారు." అనేసి గబుక్కున నాలుక కరచుకున్నాడు గోపాలం.

అవధాన్లు చురచురా చూశాడు గోపాలం మొహంలోకి.

గోపాలం తన చూపుల్ని మరోవైపుకు తిప్పుకున్నాడు. సిద్ధాంతి

కోపాన్ని గమనించనట్లే అన్నాడు. "అయితే గురువుగారూ! ఇవ్వాళ చనిపోయినవాళ్ళ ఆత్మ తిన్నగా వైకుంఠానికే వెళుతుందంటారు! అవునా?"

ఆ ప్రశ్న మళ్ళీ సిద్ధాంతిని తన్మయంలోకి నెట్టేసింది. "అవునయ్యా గోపాలం, ఇవ్వాల్టి రోజు వైకుంఠ ద్వారాలన్నీ బార్లా తెరిచి వుంటాయి. తిన్నగా ఆ శేషతల్పశాయి పాదపద్మాల దగ్గరకే వెళ్ళిపోవచ్చును." అరమోడ్పు కన్నులతో సాక్షాత్తూ తనే వెళ్ళి ఆ శేషతల్పశాయి పాదాల దగ్గిర నిల్చున్నట్లు ఆనంద పారవశ్యంలో అన్నాడు.

"అయితే స్వామీ! ఆత్మ అనేది ఒకటి వుందంటారు?"

"అయ్యో! అయ్యో! ఎంతమాట! ఈ క్షణభంగురమైన శరీరంలో అమరమైన ఆత్మ వుంటుంది. ఆత్మకు చావులేదు. ఆత్మ అమరం. ఈ శరీరం కేవలం మన ఒంటిమీది చొక్కాలాంటిది. అది మాసిపోతే తీసేసి మరొకటి ధరిస్తాం. అలాగే ఆత్మకూడా శిధిలమైన శరీరాన్ని విసర్జిస్తుంది."

"మరి ఒకోసారి పసి శరీరాన్ని, మంచి వయసులో వున్న శరీరాల్నికూడా అకస్మాత్తుగా వదిలేస్తుంది మీ ఆత్మ?"

సిద్ధాంతి ముఖంలో కోపం చిక్కపడింది. "అదంతా పూర్వజన్మకృతవిశేషం. ఈ భూమిమీద వారికి ఎంత ఋణంవుంటే అంతే అనుభవించి వెళ్ళిపోతారు."

"కొందరు పుట్టగానే ఏమీ అనుభవించకుండానే వెళ్ళిపోతారు. కొందరు పుడుతూనే జీవరహితంగానే పుడతారు?"

సిద్ధాంతి ముఖంలో చిక్కపడిన కోపం గట్టిముడిగా మారింది. పలక్కుండా నడుస్తున్నాడు.

"కోపం వచ్చినట్లుందే?"

"కోపం ఎందుకూ?" కోపంగా అన్నాడు సిద్ధాంతి.

"ఒక్క ప్రశ్న అడగమంటారా?"

"ఊఁ"

"ఆత్మ అంటే ఏమిటి స్వామీ ! దానిని ఈ శరీరం తాలూకు అధి వ్యాధులూ, ఈతిబాధలూ సోకుతాయా ? ఈ శరీరంతోపాటు మనిషి లోని ఆత్మకూడా బాధకు గురి అవుతుందా ?" గోపాలం తెచ్చిపెట్టు కొన్న వినయంతో ప్రశ్నించాడు.

అవధాని ముఖంలో కోపం ముడివిడిపోయింది. అలారా దారికి ! అనుకున్నాడు. ముఖం గంభీరంగా మారిపోయింది.

శరీరం, ఇంద్రియాలూ, మనస్సు, బుద్ధి, వీటి అన్నిటికీ అతీత మైంది, సత్-చిత్-ఆనందస్వరూపమైందీ ఒకటి వుంది. అదే ఆత్మ. ఆత్మనిత్య నిర్మలమయింది. సర్వస్వతంత్రమైంది. ఆత్మస్వయం ఆనంద స్వరూపం. దానికి బాధలేమిటీ ? ఆత్మ కేవలం ఆ పరమాత్మ అంశమే. దానికి శరీరం తాలూకు ఆధివ్యాధులు కానీ, కల్మషంగానీ అంటవు." ఉపన్యాసం ఇస్తున్న ధోరణిలో చెప్పుకుపోతున్నాడు సిద్ధాంతి.

"మీలోనూ నాలోనూ ఉన్న ఆత్మ ఒకటేనా స్వామీ ?"

"అక్షరాలా ! నీలోనూ, నాలోనూ, ఆ మాటకొస్తే సమస్త జీవ రాసుల్లో వున్న ఆత్మస్వరూపం ఒకటే. అంతా ఆ పరమాత్మ అంశం. యోగమాయచేత కప్పబడిన ఆత్మ తన అసలు స్వరూపాన్ని విస్మరించి ఈ భౌతిక సుఖాల కోసం ప్రాకులాడుతుంది." గొప్ప తత్వవేత్తలా మొహం పెట్టి మాట్లాడుతున్న సిద్ధాంతిని చూస్తుంటే గోపాలానికి నవ్వొచ్చింది.

"ఎందుకయ్యా నవ్వుతావ్ ?" ఉక్రోషంగా ప్రశ్నించాడు సిద్ధాంతి.

"పరస్పర విరుద్ధంగా వుండే మీ సిద్ధాంతాలను వింటుంటే నవ్వొస్తుంది." అన్నాడు గోపాలం చిరునవ్వుతో.

అవధాన్లుకు అగ్గిలో వేసి పొర్లించినట్లుంది.

"రండి ! అలా ఆ బెంచీమీద కూర్చుందాం." అవధానిజవాబుకు ఎదురుచూడకుండానే గోపాలం పబ్లిక్ గార్డెన్ గేటుకు దగ్గిరగా వున్న బెంచీమీద కూర్చొన్నాడు.... అవధాన్లు గోపాలాన్ని యాంత్రికంగా

అనుసరించాడు. అతని మనస్సు గోపాలం వేసిన ప్రశ్న చుట్టూ తిరుగుతోంది. ఈ గడుగ్గాయి చిన్నప్పటినుంచీ ఇంతే. అప్పటికి గోపాలానికి మూహావుంటే ఎనిమిదేళ్ళుంటాయేమో ! ఒకనాడు తను గోపాలం నాన్నతో ఎవరో చచ్చిపోయారని చెబుతున్నాడు. ఆ పక్కనే బొమ్మల పుస్తకాల్లోని బొమ్మల్ని కత్తిరిస్తూ కూర్చున్న గోపాలం లేచి తండ్రి దగ్గర కొచ్చాడు.

"ఎట్లా చచ్చిపోతారు ?" గోపాలం ప్రశ్నించాడు తండ్రిని.

"చచ్చిపోతారు. అంతే !" అన్నాడు తండ్రి ఇంకేం చెప్పాలో తోచక.

"చచ్చిపోవటం అంటే ?" గోపాలం ప్రశ్నించాడు మళ్ళీ.

"నువ్వెళ్ళి ఆడుకో. వెధవ ప్రశ్నలూ నువ్వూను." తండ్రి కసురుకున్నాడు జవాబు తోచక. గోపాలం కదల్లేదు.

"చచ్చిపోవటం అంటే ప్రాణంపోవటం" అవధాన్లు జవాబిచ్చాడు.

"ప్రాణం పోవటం అంటే ?"

"ప్రాణం పోవటం అంటే మాట్లాడరు. నడవరు. నువ్వాడుకొనే బొట్లా బిగుసుకుపోతారు. అప్పుడు వాళ్ళను కాల్చేస్తారు." అన్నాడు అవధాన్లు.

ఓ నిమిషం పసివాడి మొహంలో భయం, కుతూహలం ఒకదాన్నొకటి తోసుకొని వచ్చాయి.

"ప్రాణం ఎలా పోతుంది ?"

"ప్రాణం ఎగిరిపోతుంది."

"ప్రాణానికి పక్షికిమల్లే రెక్కలుంటాయా ?" ఆశ్చర్యంగా కళ్ళు పెద్దవిచేస్తూ ప్రశ్నించాడు.

"కాదు.... అవును...." పసివాడికి ఏం జవాబు చెప్పాలో తోచక అవధాన్లు తికమకపడ్డాడు.

"ప్రాణం ఎక్కడనుంచి వస్తుంది."

"భగవంతుడి దగ్గరనుంచి." గోపాలంతండ్రి జవా బిచ్చాడు.

"ఎక్కడకు మళ్ళీ ఎగిరిపోతుంది ?"

"భగవంతుడి దగ్గరకే."

"భగవంతుడే మళ్ళీ తీసుకుంటాడా ?"

"ఆఁ అవును!" అవధాన్లు జవాబిచ్చాడు.

"జపాను, అమెరికా, వాళ్ళ ప్రాణాలుకూడా భగవంతుడి దగ్గరికే పోతాయా ?"

"అవును." అనేశాడు అవధాన్లు.

"యుద్ధంకూడా భగవంతుడే చేయిస్తున్నాడా ?"

"అవును !"

"అయితే భగవంతుడు మంచివాడు కాదా ?"

అవధాన్లూ, తండ్రీ ఒకరి మొహం ఒకరు చూసుకున్నారు. వాకిట్లోకి వచ్చిన కుక్కపిల్లను చూసి గోపాలం అన్నీ మర్చిపోయి దాని దగ్గరకు పరుగెత్తాడు.

"ఏమండీ గురూజీ! చాలా దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నారు ? నా ప్రశ్నకు జవాబివ్వలేదు ?"

ఉలిక్కిపడి ఆలోచనల్నుంచి బయటపడ్డాడు అవధాని. "నీ ప్రశ్నకు ఆనాడే జవాబివ్వలేకపోయాను. ఇవ్వాళేం ఇవ్వగలను?" అనుకున్నాడు మనస్సులోనే. పైకి గాంభీర్యంగా అన్నాడు. "నా సిద్ధాంతాలు పరస్పరం విరుద్ధంగా వున్నాయి అన్నావు! అవునా ?"

"అవునండీ. ఒకవైపు ఆత్మానంద స్వరూపం, స్వయం స్వతంత్ర మైంది అంటున్నారు. దానికి శరీరం తాలూకు ఈతిబాధలు కల్మషం అంటదన్నారు. మరోవైపు యోగమాయచేత కప్పబడిన ఆత్మ ఐహికసుఖాలకోసం ఆరాటపడుతుందంటున్నారు. స్వయంస్వతంత్రమూ,

సాక్షాత్తూ పరమాత్మ అంశమూ అయిన ఆత్మను యోగమాయ కప్పి వేయటం యేమిటి స్వామీ? ఇందాక శవం ఎదురైనప్పుడు 'మృతుని ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాక' అన్నారు. సత్ చిత్ - ఆనందస్వరూపం అయిన ఆత్మకు శాంతికలగటం ఏమిటి స్వామీ? ముక్కోటి ఏకాదశి రోజు చనిపోయినవాడి ఆత్మ తిన్నగా వైకుంఠం చేరుతుందన్నారు. అసలు ఆ ఆత్మే పరమాత్మ అంశం అయినప్పుడు అక్కడికి చేరుకోక మరెక్కడికి చేరుకుంటుంది? పైగాచావుబ్రతుకులనేవి ఈభౌతిక కాయానికి సంబంధించినవికదా? మరి...." గోపాలం అవధానుల మొహంలోకి చూసి ఠక్కున ఆగిపోయాడు.

అవధానుల నుదురుమీద ముత్యాల్లా స్వేదబిందువులు దొర్లుతున్నాయి. కోపంతో ఆ పచ్చని మొహం రాగివర్ణాన్ని పులుముకుంది. చిటికలో మిగిలిపోయిన ముక్కుపొడుంను గట్టిగా పీల్చాడు. అది నశాళానికి అంటి ఉక్కిరిబిక్కిరయ్యాడు. గోపాలానికి అవధానులమీద జాలి వేసింది. పెద్దవాడు. అతని నమ్మకాలతనివి. తన కెందుకులే. కాని ఇలాంటివాళ్ళు వాళ్ళ నమ్మకాలను ఇతరుల నెత్తిన రుద్దటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అందుకే తనకు వళ్లుమంట!

"ఒకసారి యింటికి రండి! నాన్నగారు ఒకటే కలవరిస్తున్నారు" అన్నాడు గోపాలం మాటమారుస్తూ.

"అలాగేనోయ్" తేరుకొంటూ అన్నాడు అవధాన్లు.

"ఇవ్వాళ ఎగ్జిబిషన్ గ్రౌండ్సులో పదహారు సంవత్సరాల కుర్రాడు పెట్రోలు పోసుకొని నిప్పంటించుకొని, మూడువందల గజాల ఎత్తునుంచి కిందవున్న బావిలోకి దూకుతాడట! వెళదామా చూట్టానికి?" అడిగాడు అవధాన్లు గోపాలం మళ్ళీ మొదటికి రాకుండా వుంచే ప్రయత్నంలో.

గోపాలం ఆశ్చర్యంగా అవధాన్ల మొహంలోకి చూశాడు.

"మీకు ఇలాంటి ఇన్‌టరెస్టులుకూడా వున్నాయా?"

"ఏదో సరదా!" ఘొల్లున నవ్వాడు అవధాని. అవధాని ఘొల్లున నవ్వింది దేనికో తెలియని గోపాలం కళ్ళప్పగించి చూశాడు.

"అవును! సహజమే! ఇతరులను అపాయంలో చూట్టం అంటే ఎక్కువమంది మనుష్యులకు సరదాగానే వుంటుంది."

అవధాన్లు అర్థంకాక నొసలు ముడిచి గోపాలంకేసి చూశాడు.

"బాక్సింగ్, సర్కస్, పులుల మధ్య సింహాల మధ్య కూర్చొని వాటిని రెచ్చగొట్టటం, ఇలాంటివి చూట్టానికి మనుష్యులు ఎందుకు విరగబడతారంటారు గురువుగారూ?"

"ఎందుకేమిటి? అదో సరదా! కాలక్షేపం! ఇందులో ఇతరులు అపాయంలో వుంటే చూసి సంతోషించటం అనే ప్రసక్తి ఏముందీ?" విసుగ్గా వుంది అవధాన్ల స్వరం.

"మరీ అంత విసుక్కోకండీ; ఎవడైనా పిల్లులతో, కుక్కలతో ఆడతారంటే జనం విరగబడతారేం? ఎవడైనా పదిగజాల ఎత్తునుంచి నేలమీదకు దూకుతాడంటే టికెట్ కొనుక్కుని చూట్టానికి వెళతారా?"

"ఎందుకెళతారు? అందులో ఏం విశేషం ఉందిగనుక?"

"అందులో ఏం విశేషంవుంది అనకండి! అందులో ఏం అపాయం వుంది అనండి!" అన్నాడు గోపాలం.

"అంటే నీ ఉద్దేశ్యం ఇలాంటివి చూడాలని కుతూహల పడటంలో క్రూరత్వం ఉందంటావు."

"ఒక రకంగా అంతే! మనిషి జంతువులనుంచి వచ్చాడనే దానికి నిదర్శనం ఇది. చాలామంది మనుషుల్లో ఇంకా జంతు లక్షణాలు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. కొందరిలో నిగూఢంగా ఉంటాయి. మానవుడిలోని ప్రాథమిక గుణాలకు అంటే పాశవిక ప్రవృత్తులకు సంతృప్తి కావాలి."

"ఏమో గోపాలం, నీవాదన నాకు అర్థంకాదు. ఇన్నింటికీ నువ్వు ఎగ్జిబిషన్ గ్రౌండ్సుకు వస్తావా రావా?" నిలదీసినట్లు ప్రశ్నించాడు అవధాన్లు.

గోపాలానికి ఇలాంటి దృశ్యాలనుచూట్టం ఇష్టముండదు. చిన్నప్పుడు తమ ఊళ్ళో దొమ్మరివాళ్ళు గడకర్రలమీద పిల్లిమొగ్గలు వేస్తుంటేనే చూడలేక కళ్ళు మూసుకొనేవాడు. పిల్లలంతా గోపాలాన్ని పిరికి పందగా భావించి గేలి చేసేవారు.

ఈ రోజు గోపాలం మనస్సేమీ బాగాలేదు. అవధాన్లతో కాలక్షేపం బాగుందనిపించింది. "వస్తాను. పదండి!" అనేశాడు గోపాలం.

ఇద్దరూ ఎగ్జిబిషన్ గ్రౌండ్సుకు వచ్చేటప్పటికి బాగా చీకటి పడింది. ఎగ్జిబిషన్ ఆవరణలో దీపాలు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి. జనం వస్తూనే ఉన్నారు. ఆడవాళ్ళూ పిల్లలూ మరీ ఎక్కువగా ఉండటం గోపాలానికి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. "ఇలాంటి వాటికి పిల్లల్ని తీసుకురావడం ఎందుకో!" అనుకున్నాడు గోపాలం.

టిక్కెట్టు కొనుక్కుని బావిదగ్గరకు వెళ్ళారు. అప్పటికే జనం చుట్టూ కూర్చొని ఉన్నారు. ఇప్పటినుంచే ఆజనంలో కూర్చోవటం గోపాలానికి నచ్చలేదు. అసలు గోపాలానికి ఆ దృశ్యం చూడాలనిలేదు. ఆ కుర్రాణ్ణి ఓసారి చూడాలనివుంది. అవధానుల కళ్ళు ఎవరికోసమో వెతుకుతున్నట్లనిపించింది గోపాలానికి. ఇద్దరూ కబుర్లు చెప్పుకుంటూ దూరంగా నడిచారు. కొంచెందూరంలో ఓ చిన్న గుంపు కనిపించి, అటు నడిచారు. జనం పది పదిహేను మంది కంటే ఎక్కువలేరు. మధ్యలో కాకీ దుస్తుల్లో ఓ కుర్రాడు నిల్చొని ఉన్నాడు. చుట్టూచేరి జనం ఏదో ఏదో అడుగుతుంటే ఉత్సాహంగా జవాబు లిస్తున్నాడు. ఆ కుర్రవాడు ఎవరో గోపాలానికి, అవధానులకూ అర్థం అయింది. ఆత్రంగా జనంలో జొరబడ్డారు.

అంతలో గుబురు మీసాలవ్యక్తి ఒకడు చుట్టూ మూగిన జనాన్ని తప్పుకోమని మందలించాడు. అతను అవధానుల్ని చూస్తూ చేతులు జోడించి నమస్కరించాడు. అవధానుల మొహం విప్పారింది.

"అయ్యవార్లుగారూ! రండి! రండి! పొద్దున తమకోసం కబురు

పెట్టాను," అన్నాడు అతడు, అయ్యవార్లు స్వయంగా సాక్షాత్కరించి నందుకు సంతోషపడుతూ.

"కబురందింది యాదగిరీ! ఉదయం రావటానికి తీరిక చిక్కలేదు. అందుకే ఇటు వచ్చాను." అన్నాడు అవధాన్లు.

"తమరు టికెట్ కొనుక్కొని రావటం ఏమిటి అయ్యవారూ? నాకు కబురుచేస్తే స్వయంగా వచ్చి తీసుకొచ్చేవాణ్ణిగా?"

"దానికేంలే! ఈ కుర్రాడు కొన్నాడులే టికట్లు నాక్కావాల్సిన కుర్రాడేలే!" అవధాన్లు అన్నాడు. యాదగిరి గోపాలానికి నమస్కరించాడు. గోపాలంకూడా మౌనంగా నమస్కరించాడు. యాదగిరి ఆ కుర్రాణ్ణీ, అవధాన్లనూ, గోపాలాన్నీ తీసుకొని జనంలోంచి దారి తీశాడు. అవధాన్లకూ, యాదగిరికీవున్న సంబంధం ఏమిటో ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్నాడు గోపాలం.

బావికి పదడుగుల దూరంలో చుట్టూ మూయకట్టిన డేరాలోకి నలుగురూ వెళ్ళి కూర్చున్నారు.

"ఎల్లుండి కొత్తఇంట్లో సత్యనారాయణవ్రతం చేయిద్దామని తమరికి కబురు పెట్టాను." అన్నాడు యాదగిరి.

యాదగిరి గత పాతికేళ్ళగా తిరునాళ్ళలోనూ, ఎగ్జిబిషన్స్ లోనూ, మెర్రీగోరౌండ్సూ, లక్కీడిప్పులూ చట్కాలూ చిట్కాలూ కలిపి అనేక తమాషాలు చేయించి, జనానికి వినోదాన్ని అందించి ఓ లక్షరూపాయలదాకా సంపాదించాడు.

కొత్తయిల్లు కట్టించాడు. పూజలకూ, పునస్కారాలకూ అవధానుల్నే పిలుస్తూండేవాడు. యాదగిరికి పాపభీతి లేకపోయినా దైవభక్తి పరాయణుడు.

"అలాగే! దివ్యంగా చేయిస్తాను." అవధానులకు మనసు సత్యనారాయణవ్రతంలో పొందబోయే సంభావనలమీదకు మళ్ళగా, కళ్ళుమాత్రం ముచ్చటగా, గంభీరంగా కూర్చునివున్న కుర్రాడిమీదే ఉన్నాయి. యాదగిరి కుర్రాణ్ణి అవధానులకు పరిచయం చేశాడు.

అవధానుల్ని కుతూహలంగా చూస్తూ చేతులు జోడించాడు

ఆ కుర్రాడు. పచ్చగా బొద్దుగా ఉన్నాడు. ముఖ కవళికలు స్పష్టంగా, ఆకర్షణీయంగా ఉన్నాయి. ఒత్తుగా ఉన్న కనుబొమల క్రింద ఉన్న ఆకర్షణీయమైన ఆ కళ్ళలో ఎన్నో ఆశలూ, భావాలూ తొణికిస లాడుతున్నాయి. ధృడంగా కొంచెం పెద్దదిగా ఉన్న పై పెదవిమీద స్పష్టంగా కనిపిస్తున్న నల్లనిచార, అతని శరీరాన్ని ఆక్రమించబోతున్న యవ్వనాన్ని ఎత్తి చూపిస్తుంది. ఆ అందమైన ముఖాన్ని విడవలేక బాధ పడుతున్నదా అన్నట్లు ఇంకా పసితనం కొట్టొచ్చినట్లు కనిపిస్తూంది.

యాదగిరి అవధానుల్నీ గోపాలాన్నీ, కుర్రాడితో టెంటులో వదిలేసి 'ఇప్పుడే వస్తా' నంటూ బయటకు వెళ్ళాడు.

"ఈ కుర్రాడు చచ్చిపోతే!" గోపాలం హృదయం కంపించింది.

"నీ పేరేమిటోయ్?" అవధానులు కుర్రవాడిని కుతూహలంగా ప్రశ్నించాడు.

"నాగేశ్!" కుర్రాడి కంఠంలోనుంచి మాటలు వెదురుబొంగు పగిలి గాలికి శబ్దం చేస్తున్నట్లు వచ్చాయి.

ఈ వయస్సులో ఉండే కుర్రవాళ్ళ స్వరం తమాషాగా ఉంటుంది అనుకున్నాడు గోపాలం.

"ఎంతకాలంగా ఈ ఫీట్సు చేస్తున్నావ్?" గోపాలం ప్రశ్నించాడు.

"ఇదే మొదటిసారండీ!" జవాబిచ్చాడు కుర్రవాడు.

"మొదటిసారా? భయం వెయ్యటంలేదూ?" గోపాలం నాగేశ్ కళ్ళలోకి లోతుగా జాలిగాచూస్తూ ప్రశ్నించాడు. ఎంతకళగల మొహం! చదువుకున్నవాడిలా ఉన్నాడు.

నాగేశ్ నవ్వాడు. నవ్వినప్పుడు నాగేశ్ ముఖం నూరుకాండిల్స్ బల్బ్ వేసినట్లు వెలిగిపోయింది. ఆ నవ్వులో గర్వం ఇమిడివుంది.

"భయమా? ఎందుకూ?" ఎదురు ప్రశ్నవేశాడు నాగేశ్ చిరునవ్వుతో. విశ్వాన్ని జయించటానికి బయలుదేరిన సికిందర్‌ను ఆ ప్రశ్న అడిగితే బహుశా నాగేశ్‌లాగే నవ్వి, నాగేశ్‌లాగే ఎదురు ప్రశ్న వేసి ఉండేవాడేమోననిపించింది గోపాలానికి.

"ఈ విద్యను నువ్వు ఎవరిదగ్గర నేర్చుకున్నావ్?" అవధానులు ప్రశ్నించాడు.

"ఎవరిదగ్గరా నేర్చుకోలేదు. మా కుటుంబవృత్తే ఇది" అన్నాడు నాగేశ్.

"అంటే మీనాన్నకూడా ఇదేపని చేసేవాడా?" గోపాలం ఆత్రంగా అడిగాడు.

"అవును, మా నాన్నేకాదు. మా నాన్న నాన్నా, వాళ్ళ నాన్నా కూడా ఇదేపని చేశారు." అన్నాడు నాగేశ్ ఉరకలుతీస్తున్న ఉత్సాహంతో.

"మీ నాన్న ఉన్నాడా?"

"లేడండీ, మా నాన్నపోయిన సంవత్సరం పూనాలో ఈ ప్రదర్శన ఇస్తూ చనిపోయాడు."

గోపాలం ఉలిక్కిపడ్డాడు. నాగేశ్ కళ్ళలోకి లోతుగా చూశాడు. తండ్రిని జ్ఞాపకం చేసుకోవటంవల్ల నీరునిండిన ఆ కళ్ళలో ఏమీ కనిపించలేదు గోపాలానికి.

"మీతాత ఎలా చచ్చిపోయాడు?" గోపాలం కంఠంలో బాధ ధ్వనించింది.

"మా తాతకూడా ఎంతోకాలం ఈ వృత్తిమీదే బ్రతికాడు. కాని చివరకు ఈ ఫీట్ చేస్తూనే చనిపోయాడట."

"మరి వాళ్ళనాన్న!" ఆదుర్దాగా ప్రశ్నించాడు. అవధానులకు గోపాలం ప్రశ్నలు విసుగు పుట్టించాయి.

"ఆయన మామూలుగా ఏదో జబ్బుచేసే చచ్చిపోయాడట." చిరునవ్వుతో జవాబిచ్చాడు నాగేశ్.

గోపాలం నిట్టూర్పు విడిచాడు.

"ఇదంతా తెలిసే నువ్వీ సాహసం చేస్తున్నావా?" గోపాలం ప్రశ్న నాగేశ్‌ను ఉద్దేశించే వేసినా తనకు తనే వేసుకున్నట్లుంది. దూరంగా నాగేశ్ భవిష్యత్తును చూట్టానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

నాగేశ్ కిలకిల నవ్వాడు. గోపాలం వెర్రిమొహంవేసి నాగేశ్ మొహంలోకి చూశాడు.

"బాబుగారూ? ఒకవేళ మీనాన్నగారూ, ఆయన నాన్నగారూ ఆఫీసులోపనిచేస్తూచేస్తూచచ్చిపోయా రనుకోండి. మీరు ఆఫీసులో పనిచెయ్యటానికే భయపడతారా?" నాగేశ్ ప్రశ్నకు ఏం సమాధానం ఇవ్వాలో గోపాలానికి తోచలేదు. ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ ఉండిపోయాడు ఓ క్షణం.

"అదీ ఇదీ ఒకటెలా అవుతుంది? మీ నాన్నదగ్గర ఈ విద్య నువ్వెందుకు నేర్చుకోలేదు." ఈసారి ప్రశ్నించటం అవధాన్ల వంతయింది.

"మా నాన్నకు నేను ఈ వృత్తిచేసి బ్రతకటం ఇష్టంలేదు. మా నాన్న ఈ ఫీట్ చేస్తున్నప్పుడు అసలు నన్ను చూడనిచ్చేవాడే కాదు. ఒకటి రెండుసార్లు నేనే దొంగతనంగా వెళ్ళి జనంలో కూర్చొని చూశాను. అది తెలిసి మా నాన్న నన్ను బాగా కొట్టాడుకూడా."

"మీ నాన్నకు నువ్వు ఏంపని చెయ్యాలని వుండేది?" గోపాలం కుతూహలంగా ప్రశ్నించాడు.

"బాగా చదువుకొని మంచి ఉద్యోగం చెయ్యాలని ఉండేది."

"ఏం చదువుకున్నావ్?" అవధాన్లు ప్రశ్నించాడు.

"మొన్ననే స్కూల్ఫైనల్ పరీక్ష రాశాను."

నాగేశ్ జవాబుకు విస్తుపోయి చూశారు ఇద్దరూ.

"మరి అంత చదువుకొని ఇదేంపని? మీనాన్నకోరిక ప్రకారం ఏదైనా ఉద్యోగం చూసుకోకూడదూ?" అన్నాడు గోపాలం.

నాగేశ్ అదోలా, చాలా కాచి వడపోసినవాడిలా నవ్వాడు.

"బాబుగారూ, ఇంకా మీకుపరిస్థితులు తెలిసినట్లులేవు. ఈరోజుల్లో ఎం. ఏలూ, బి. ఏలూ, ఉద్యోగాలు దొరకక తిరుగుతున్నారు. స్కూల్ ఫైనల్ చదివిన నాకు, ముఖ్యంగా రికమండేషన్ ఏమీ లేకుండా ఉద్యోగం ఎవరిస్తారు? వినలేదూ! ఈ మధ్య ఇంజనీరు పాసయిన ఒక యువకుడు యల్. డి. సీ గా చేరటానికి వెళితే ఆ ఆఫీసరు చేర్చుకోను పొమ్మన్నాడట. ఆ ఆఫీసరు ఏ బి.ఏ. పాసయినవాడో అయివుం

టాడు. రాజకీయపక్షుల రెక్కలనీడలో ఆ కుర్చీని సంపాదించి ఉంటాడు. తనకంటే ఎక్కువ చదివినవాణ్ణి తనక్రింద ఉద్యోగంలో వేసుకోవటం ఏనాటికైనా తనకే ముప్పని భయమో ఏంపాడో!" ఉద్రేకంగా మాట్లాడుతున్న నాగేశ్ లేత బుగ్గల్లోకి రక్తం చిమ్మింది. గోపాలం ఆ కుర్రవాడి విజ్ఞానానికి విస్మయం చెందాడు.

"అయితే! ఇంత చదువూ చదివి జీవితమంతా ఇదే వృత్తి చేస్తావా?" అవధానులు ప్రశ్నించాడు.

ఆ ప్రశ్నకు నాగేశ్ ముఖంమీద వయస్సుకుమించిన గాంభీర్యం అలుముకుంది. ఓ క్షణం మౌనంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. అంతలో నాగేశ్ కళ్ళలో కదిలిన కాంతిరేఖల తాలూకు వెలుగు ముఖంమీదిగా గాంభీర్యాన్ని కప్పివేసింది.

"లేదు. నేను ఇంకా చదువుతాను. ఐ. ఏ. యస్. పాసవుతాను. కలెక్టరవుతాను." దూరంగాచూస్తూ అన్న ఆ మాటలు తనకు తనే తన నిర్ణయాన్ని వినిపిస్తున్నట్లున్నాయి.

"నువ్వు తప్పక గొప్పవాడివి అవుతావురా కుర్రోడా! నీముఖంలో రాజకళ ఉట్టిపడుతుంది. ఆ నుదురు చూడవయ్యా గోపాలం? ఎంత ప్రశస్తంగా ఉందో ఆ లలాటం!" అన్నాడు అవధానులు ఉత్సాహంగా.

"అవధానులుగారూ నాగేశ్‌చెయ్యి చూడండీ!"అన్నాడుగోపాలం.

నాగేశ్ కుతూహలంతో ఓ నిముషం అవధానుల వైపూ, మరో నిముషం అతని చేతిలోని పంచాంగంవైపూ చూసి, కుడిచేతిని ముందుకు చాచాడు.

అవధానులు చెయ్యి అందుకొని పరీక్షగాచూశాడు. "ఆహా! ఎంత అదృష్ట జాతకుడివోయ్! నువ్వు, తప్పక కలెక్టర్ అవుతావు. అప్పుడు నాకు పట్టుపంచల చాపు పెట్టాలి సుమా!"అన్నాడు అవధానులు. నాగేశ్ మొహం సిగ్గుతో కందిపోయింది. పర్సు తీసి, ఐదురూపాయల నోటు తీసి అవధానులకిస్తూ వినమ్రతతో మ్రొక్కాడు. ఐదురూపాయలనోటు తీసుకోవటానికి ఓ క్షణం తటపటాయించాడు. మళ్ళీ వద్దు వద్దంటూనే అందుకొని రొంటి మడతలో పొడుంకాయ పక్కగా దోపేశాడు.

గోపాలం మనస్సు చివుక్కుమంది. అవధానులవైపు నిరసనగా చూశాడు. అవధానులు గోపాలాన్ని చూస్తేగా సిగ్గుపడటానికి ? గోపాలం బుర్ర లోకి అకస్మాత్తుగా ఓ ఆలోచన వచ్చింది.

"సిద్ధాంతిగారూ! నాగేశ్ ఎంతకాలం బ్రతుకుతాడో" చెయ్యిచూసి చెప్పండి.

నాగేశ్ చేతిని పరీక్షగా చూసి "ఎనభయి సంవత్సరాలకు ఢోకా లేదు." అన్నాడు అవధాన్లు.

"సరిగ్గా చూడండి!" ఆత్రంగా అన్నాడు గోపాలం.

"అవునయ్యా! చూడు ఈ రేఖ కోడేరు వేసినట్లు ఎంత తిన్నగా ఉందో! ఎక్కడా చిన్న అడ్డగీతకూడా లేదు" అన్నాడు అవధానులు.

"అవునయ్యా గోపాలం! ఇలాంటివి నువ్వు నమ్మవుగా ? మరి ఇప్పుడు——?"

"ఇప్పుడు నమ్మాలనిపిస్తూంది" అన్నాడు గోపాలం. మరో సమయంలో అయితే గోపాలం ఇలాంటివి నమ్మడు. మనస్సును ఏదో సందేహం పీడిస్తుంటే, ఆ బాధనుంచి విముక్తిని పొందటానికి నమ్మటా నికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

"నాగేశ్ ఇంకా చదువుతానన్నావుగా ? ఎలా చదువుతావు ?" గోపాలం ప్రశ్నించాడు నాగేశ్‌ను.

"ఈ రెండు నెలలూ శెలవలుగా? ఈ రెండునెల్లూ ఈ ప్రదర్శ నిచ్చి బాగా సంపాదిస్తాను. ఇవ్వాళ ఇప్పటి కప్పుడే ఐదువందలు కలెక్షన్ అయింది; కనీసం నావాటా వందరూపాయలైనా వస్తాయి."

"మిగతాసొమ్ము ఎవరికి పోతుంది?"

"కొంత ఖర్చులకు పోతుంది. మిగిలింది కాంట్రాక్టర్ యాదగిరి గారూ నేనూ సమానంగా పంచుకుంటాం. ఏర్పాట్లన్నీ ఆయనే చేస్తారు."

"ఆం తరవాత ?" అవధానులు కుతూహలంగా ప్రశ్నించాడు.

"కనీసం ఈ రెండు నెలల్లో మూడువేలయినా సంపాదిస్తాను. నేను చిన్నవాణ్ణి కాబట్టి ఈ ప్రదర్శనలకు ఇంత డబ్బు వస్తుంది! నాకో అక్కయ్యవుంది. అక్కయ్యకు పెళ్ళికాలేదని అమ్మ రోజూ బాధపడుతూ

ఉంటుంది. ఈ డబ్బుతో అక్కయ్యకు పెళ్ళిచేస్తాను. నా చదువుకు కావాల్సింది మధ్య మధ్య శెలవల్లో ఈ ప్రదర్శనలిచ్చి సంపాదిస్తాను." గబగబా ఉత్సాహంగా చెప్పుకుపోతున్నాడు నాగేశ్. నయాగరాజలపాతాలు ఎన్నయితే నాగేశ్‌లో ఉరకలుతీస్తున్న ఉత్సాహంతో సమానంఅవుతాయి!

"మరి ఈ విద్యను మీ నాన్న దగ్గర నువ్వు నేర్చుకోలేదు. ఎలా చేస్తావు? ఒకవేళ—?" గోపాలం గొంతులో అపశృతి పలికింది.

"నాకే అపాయం జరగదు. ఇదుగో చూడండి. ఈ ఆంజనేయ స్వామివారి బిళ్ళ! దీన్ని మా నాన్న ఈప్రదర్శన లిస్తున్నప్పుడుధరించే వాడు. మా తాతకూడా ధరించేవాడు. ఇప్పుడు నేనూ వేసుకున్నాగా. నాకే అవాంతరం జరగదు." అంటూ షర్టుగుండీలు ఊడదీసి, నల్ల దారంలో వేలాడుతున్న అరచేతివెడల్పునున్న రాగిబిళ్ళనుచూపించాడు. దానిమీద సంజీవిపర్వతాన్ని అరచేతిలో ఎత్తుకొని ఎగురుతున్న ఆంజనేయ స్వామి బొమ్మ స్పష్టంగా కనిపిస్తూంది. ఆ బిళ్ళను కళ్ళకద్దుకొని, షర్టు లోపలకు వేసికొని గుండీలు పెట్టుకోసాగాడు.

సిద్ధాంతి గోపాలం మొహంలోకి సగర్వంగా చూశాడు.

"మీ నాన్న చచ్చిపోయినరోజు ఇది వేసుకోలేదూ?" గోపాలం వేసిన ప్రశ్నకు అవధాన్లుకు వళ్ళు మండింది.

"ఊహుఁ మర్చిపోయాడు. ఆ రోజు ఉదయమే మా అమ్మ ఆ బిళ్ళను చింతపండుతో బాగా తోమి తుడిచి, గూట్లోపెట్టిపూజచేసిందట. మా నాన్న మర్చిపోయి వెళ్ళిపోయాడు. అందువల్లనే మా నాన్న చచ్చి పోయాడని మా అమ్మ చెప్పి చెప్పి ఏడుస్తుంది."

"అయినా ఈ ఒక్క బిళ్ళే రక్షించదు. ఈవిద్యకు సంబంధించిన సుళువులు ఏమైనా ఉండివుంటాయి. బట్టలుకూడా మామూలువి అయి వుండవు. అయినా మీ అమ్మగారిని అడిగి చూడకపోయావు?" గోపాలం దిగులుగా అన్నాడు.

"మా అమ్మకు తెలవదుగా? శెలవల్లో ఫ్రండ్ ఇంటికి హైదరాబాదు వెళుతున్నానని చెప్పాను. అమ్మకు తెలిస్తే చచ్చినా ఒప్పుకోదు." అన్నాడు నాగేశ్ టెంటులోనుంచి బయటికి చూస్తూ.

"మీ అమ్మకు తెలియకుండా నువ్వీ పనిచెయ్యటంమంచిదికాదు. ఇవ్వాల్టికిది మానేసేయ్. తరవాతఆలోచించుకోవచ్చు," ఆదుర్దాగా అన్నాడు గోపాలం.

"అదెలా బాబుగారూ?" అన్నాడు నాగేశ్ సాలోచనగా.

"ఏముంది? ఎవరిడబ్బు వాళ్ళకిస్తే సరిపోయె? నీకు వంట్లో బాగా లేదని మీ కాంట్రాక్టరుచేత చెప్పించవచ్చును." అన్నాడు గోపాలం.

"అలాచేస్తే ఇంత జనం ఆయాదగిరిని ప్రాణాలతో వదుల్తారా! ఆంజ నేయస్వామివారు ఆ కుర్రాడిగుండెలమీద అంత దేదీప్యమానంగావెలిగి పోతుంటేభయం దేనికి? ఆ స్వామి మహిమ నీలాంటి నాస్తికులకు అర్థం కాదు. పైగా ఆ కుర్రాడి చేతిరేఖలు ఎంతస్పష్టంగాఉన్నాయి! ఎనభయ్ సంవత్సరాలు ఢోకా లేకుండా బ్రతుకుతాడు.చాలా గొప్పభవిష్యత్తుఉంది" అవధానులు గబగబా అనేశాడు.

నాగేశ్ కళ్ళలో కాంతిరేఖలు కదిలిపోతున్నాయి. శరీరంలోని ప్రతి అణువులో జీవితం నిండుగా ప్రవహిస్తూంది. గోపాలం ఆ కుర్ర వాణ్ణే రెప్పవాల్చకుండా చూస్తూ కూర్చున్నాడు. దూరంగా బావి దగ్గర ఉన్నజనంలో అల్లరి, నాగేశ్ ఉలిక్కిపడి టెంటులోనుంచి బయటకు చూశాడు.

మైక్‌లోనుంచి కంట్రాక్టరు యాదగిరి కంఠం బిగ్గరగా వినిపిస్తూంది :

"త్వరపడండి! త్వరపడండి! ఐదు నిముషాలలో అతిలోకభయం కరమైన ఫీట్ జరుగబోతూంది ! ప్రవేశం ఒక్క పావలా మాత్రమే ! ఇరవై అయిదునయాపైసలు! త్వరపడండి! త్వరపడండి! వ్యవధిలేదు."

నాగేశ్ లేచి నిల్చున్నాడు.

అవధానులకు వళ్ళు పులకరించింది.

గోపాలానికి ఒళ్లు జలదరించింది.

"ప్రపంచంలో అంతవరకూ కనీవినీ ఎరుగని వింత ! ముక్కుపచ్చలారని పదహారుఏళ్ళ బాలుడు— ఐదువందల గజాల ఎత్తునుంచి

అగ్నిగోళంగా మారి, సరాసరి మృత్యుగహ్వరంలోకి ఎలా దూకుతాడో కనులారా చూడండి ! ఒక్క పావలా మాత్రమే ! వెల్ ఆఫ్ డెత్ ? ఒక కప్పు కాఫీ ధరకే! వెల్ ఆఫ్ డెత్! రెండు రబ్బరు బెలూన్ల వెల! ఇరవై అయిదు నయాపైసలు మాత్రమే! త్వరపడండి! కొద్దిక్షణాల్లో షో బిగిన్ కాబోతోంది! వెల్ ఆఫ్ డెత్!" యాదగిరికంఠం తారాస్థాయిలో వినిపిస్తూంది.

"వెల్ ఆఫ్ డెత్ !" గోపాలం చెవుల్లో గింగురుమంటూంది యాదగిరి కంఠం. మెదడులో సన్నగా పోటు ప్రారంభమయింది. లేచి రెండడుగులు ముందుకువేసి గబుక్కున నాగేశ్ చెయ్యి పట్టుకున్నాడు.

అవధానుల గుండెలు గుబగుబలాడాయి.

"బాబుగారూ! భయపడకండి. టైం అయిపోయింది ! మళ్ళీ అర్ధ గంటలో వచ్చి మిమ్మల్ని కలుసుకుంటాను. నాకు కనిపించకుండా వెళ్ళి పోకండీ!"అంటూ నాగేశ్ గోపాలానికి, అవధానులకూ నమస్కారంచేసి బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. నాగేశ్ వెనకే గోపాలం టెంటుబయటికివచ్చి నిలబడ్డాడు.

దూరంగా బావిదగ్గర నిచ్చెన ముందు నిలబడ్డ నాగేశ్‌ను తదేక దృష్టితో చూస్తున్న గోపాలాన్ని భుజంతట్టి"రావోయ్ గోపాలం! మనం కూడా వెళదాం" అన్నాడు అవధాన్లు.

"నేను ఇక్కడే వుంటాను. మీరు వెళ్ళండి?" అన్నాడుగోపాలం నూతిలోనుంచి మాట్లాడుతున్నట్లు.

గోపాలం ముఖంలోకి ఓ నిముషం ఆశ్చర్యంగా చూసి అవధానులు గబగబా ముందుకు జనాన్ని తోసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

మరో రెండు నిముషాలకు నిచ్చెనమెట్లలా కట్టివున్న ఇనప మెట్లను గబగబా ఎక్కిపోతున్నాడు నాగేశ్. వేలకొద్దీ కళ్ళు ఆ కుర్రాడితోపాటు పైకి ఒక్కొక్క మెట్టే ఎక్కుతున్నాయి. అందరూ గాలి పీల్చుకోవటంకూడా మర్చిపోయినట్లు చూస్తున్నారు.

గోపాలం మెడవిరుచుకొని పైకి చూశాడు. చుక్కల్లో చంద

మామలా నాగేశ్, విశాలమైన ఆకాశంలో, తెల్లని నల్లని మబ్బులకింద, ఇనపచట్రంలో నిలబడివున్నాడు. పదహారేళ్ళ నాగేశ్ ఐదేళ్ళ కుర్రాడి కంటే చిన్నగా కనిపిస్తున్నాడు.

బావిచుట్టూ జనం ఇసుకవేస్తే రాలకుండా వున్నారు. మొరలు పైకెత్తి కళ్ళార్పకుండా చూస్తున్నారు. ఆరునెలల గర్భిణీ స్త్రీ ఏణ్ణర్థం పిల్లాడిని చంకనేసుకొని గుండెలుచిక్కబట్టి పైకిచూస్తోంది. నాగేశ్ ఒక జేబులోనుంచి సీసాతీశాడు. "పెట్రోల్ పెట్రోల్" అంటూ జనంలో కేకలు. సీసాను బిరడాతీసి ఒంటిమీద ఒలకబోసుకున్నాడు. సీసాను కింద బావిలోకి విసిరాడు. రెండోజేబులోనుంచి అగ్గిపెట్టెతీసి అందరికీ చూపిస్తున్నాడు. అగ్గిపెట్టె కనిపించకపోయినా ఆ చేతులో వుందేమిటో అందరికీ అర్థం అయింది.

అవధానులకు చిరుచెమటలుపట్టి చంకలోని పంచాంగం, రొంటి నున్న ఐదురూపాయలనోటూ చెమ్మగిల్లాయి. ఆ సమయంలో ఓ చిటి కెడు పొడుంపట్టుపడితే బాగుంటుందనిపించింది. కాని ఈ లోపలే ఆ దృశ్యం జరిగిపోతే?

"మృత్యువుతో నేరుగా పోరాటం! వెల్ ఆఫ్ డెత్!" తారాస్థా యిలోవున్న యాదగిరి కంఠం అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయింది. వెంటనే పెద్దగా గంట మోగింది.

ఒకటీ!

రెండూ! మూ....!

పేదవాడి ఆకలిలా అగ్నిదేవుడు భగ్గుమన్నాడు. నాలుకలు చాచిన అగ్నిజ్వాలలతోపాటు, అంతకంటే తీవ్రగతితో ఓ ఆర్తనాదం వినిపిం చింది. ఆ మండుతున్న ఆకారం క్షణకాలంలో గిర్రున సుడులు తిరు గుతూవచ్చి కిందవున్న "వెల్ ఆఫ్ డెత్" బావిలోకాక ఒడ్డునే పైకి చూస్తో నిలబడ్డవాళ్ళ నెత్తినే పడింది.

జనం కకావికలై పరుగెత్తసాగారు. కొందరికి బట్టలంటు కున్నాయి. పిల్లా జెల్లా, ఆడ మగా విచక్షణలేకుండా విరగదొక్కుకుంటు

న్నారు. ఒకచే తొక్కిసలాట. క్రింద పడ్డవాళ్ళ పీకలమీదగా నడిచి ప్రాణాలు రక్షించుకోవటమే ఆ భీభత్సంలో పరమధర్మంగా పాటించ బడింది.

గోపాలం గుండెలు బ్రద్దలయినై. మస్తిష్కంలో అగ్నిగోళాలు వీచాయి. అంతలో అంధకారపు చుట్టలు సుడులు తిరిగాయి. నిరాకార రూపాలు అల్లీబిల్లీ తిరిగాయి. అవధానులు వచ్చి రెక్కపట్టుకొని లేపే దాకా గోపాలం ఈ ప్రపంచంలో లేడు. స్పృహవచ్చిన గోపాలం లేచి మట్టి దులుపుకొని అవధానుల భుజం ఆసరాగా బయటకు నడిచాడు.

కొద్దినిముషాలక్రితం, ఆనందంతో, ఉద్రేకంతో ఉరవళ్ళు తొక్కుతూ, కేరింతలు కొట్టూన్న ప్రదర్శన వాతావరణం బీభత్సంగా మారి, ఆర్తనాదాలతో శోకతప్తమయిపోయింది. అంతా నిర్వికారంగా చూస్తూ అవధానులూ, గోపాలమూ ఆ ప్రదర్శనశాలనుంచి బయట పడ్డారు.

సిమెంటురోడ్డుమీద నడుస్తోన్న గోపాలం, ఇసుకలో కూరుకు పోతున్నట్లు అడుగులో అడుగు వేస్తున్నాడు. పక్కనే అవధానుల పాదాలు భూమిని ధాటిగా తాకుతున్నాయి. ఇద్దరిమధ్యా మౌనం హిమాలయ పర్వతంలా నిలబడివుంది. గోపాలం మనస్సు అతిశీతలంలో ఉదకం ఘనీభవించే స్థితిలోవుంది. అవధానుల మనస్సు వేడి తగిలి మంచుగడ్డ కరిగే స్థితిలో వుంది.

నడుస్తూ నడుస్తూ గోపాలం ఏదో వింటూ అప్రయత్నంగా హఠాత్తుగా ఆగిపోయాడు. అవధానులు యాంత్రికంగా గోపాలాన్నే చూస్తూ నిల్చుండిపోయాడు.

దేవాలయంలోంచి గంటలు వినబడుతున్నాయి. అది ఆంజనేయ స్వామివారి గుడి. శనివారం కావటంవల్ల గుళ్ళో హడావిడిగా వుంది. గర్భగుడిలోంచి ఆంజనేయస్వామివారి దండకం స్పష్టంగా వినిపిస్తోంది. గోపాలానికి ఏమీ కనిపించటంలేదు. అంతా చీకటి. లోపల చీకటి. బయట చీకటి. చేతులు జోడించి తలవంచి మంత్రముగ్ధుడిలా గోపాలం దేవాలయ ప్రాంగణంలోకి ప్రవేశించాడు.

అలా గుడిలోకిపోతున్న గోపాలాన్ని విస్తుపోయి చూశాడు అవధానులు. అడుగు ముందుకు వెయ్యాబోయి విద్యుత్ ఆగిపోయిన యంత్రంలా కదలకుండా అలానే నిలబడిపోయాడు.

అవధానులకు మళ్ళీ కాళ్ళకింద ఏదో చల్లగా తగిలి "కీచ్" మన్నట్లనిపించింది. అది పసిబిడ్డ పాలగొంతుకో లేక చూలాలి నిండు గర్భమో! అవధానులు తల విదిలించుకున్నాడు. చంకలోని పంచాంగం చేతిలోకి తీసుకొని చూశాడు. కళ్లు జ్యోతుల్లామండుతున్నాయి. చేతిలో వున్న పంచాంగాన్ని ఆంజనేయస్వామివారి గుడి గోడపక్కగా పొర్లాడు తున్న కుక్కమీదకు విసిరాడు.

రొంటినవున్న ఐదురూపాయలనోటు తీసి గుడిముందు కూర్చున్న కళ్లులేని కబోది చేతుల్లోకి విసిరాడు. రెండు చిటికెలు నశ్యం పట్టించాడు. ఏదో జ్ఞానబోధ అయినవాడిలా రెండుసార్లు తలపంకించి, పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ, ముందుకు, ఆంజనేయస్వామివారి గుడిదాటి గబ గబా వెళ్ళిపోయాడు.

— ఆగస్టు 1968, జయశ్రీ మాసపత్రికనుంచి.